

Tôn giáo, tín ngưỡng ở Đông Nam Á trong bối cảnh hội nhập hiện nay

LÊ THU HUYỀN*
VÕ THỊ THANH THÚY**

Tóm tắt: Đông Nam Á là một khu vực có truyền thống lịch sử văn hoá lâu đời và được xem là bảo tàng tín ngưỡng, tôn giáo của loài người với rất nhiều loại hình tín ngưỡng như tín ngưỡng sùng bái tự nhiên, tín ngưỡng phồn thực, tín ngưỡng Thành hoàng, tín ngưỡng thờ cúng tổ tiên. Đặc biệt, bức tranh tôn giáo của Đông Nam Á cũng rất đa dạng với các tôn giáo chính như Phật giáo, Islam giáo, Công giáo, Nho giáo, Hindu giáo. Hiện nay, trong bối cảnh hội nhập toàn cầu, các nước Đông Nam Á đều nhận biết được tầm quan trọng của tôn giáo, tín ngưỡng để biến tôn giáo, tín ngưỡng trở thành một trong những cơ hội của quá trình toàn cầu hóa về văn hóa. Tuy nhiên, việc đa dạng hóa các loại hình tôn giáo, tín ngưỡng cũng đặt ra nhiều thách thức trong tiến trình phát triển quốc gia và khu vực. Bằng phương pháp nghiên cứu lịch sử, phương pháp so sánh, đối chiếu, mục đích của bài viết nhằm khái quát đời sống tôn giáo, tín ngưỡng ở khu vực Đông Nam Á. Qua đó, cũng chỉ ra những cơ hội và thách thức của chính yếu tố này trong quá trình hội nhập và phát triển hiện nay.

Từ khóa: Tôn giáo, tín ngưỡng, cơ hội, thách thức, Đông Nam Á.

1. Đặc điểm tôn giáo, tín ngưỡng Đông Nam Á

1.1. Các nước Đông Nam Á đều là những nước đa tôn giáo, tín ngưỡng

Đông Nam Á là một khu vực có nhiều loại hình tín ngưỡng như: tín ngưỡng sùng bái tự nhiên; tín ngưỡng phồn thực; các loại hình tín ngưỡng liên quan đến nghề trồng lúa nước, nghề biển, nghề thủ công

truyền thống. Ngoài ra, còn có tín ngưỡng thờ cúng tổ tiên, tín ngưỡng thờ Mẫu.. Theo một số nghiên cứu, “trọng tâm của tín ngưỡng Đông Nam Á không phải là vấn đề đạo đức, cứu rỗi linh hồn hay giải thoát. Hoạt động tín ngưỡng đề cập tới khả năng cá nhân, phúc lành và đề cập tới sự che chở trước nguy hiểm và những rủi ro, bất hạnh”⁽¹⁾. Bên cạnh các loại hình tín ngưỡng rất phong phú, Đông Nam Á còn là

* ThS, NCS. Lê Thu Huyền, ** ThS. Võ Thị Thanh Thúy, Trường Đại học Nội vụ Hà Nội, Phân hiệu Quảng Nam

điểm đến của nhiều tôn giáo như Phật giáo, Hindu giáo, Nho giáo, Đạo giáo, Islam giáo và Kitô giáo. Những tôn giáo này du nhập vào khu vực bằng nhiều con đường khác nhau và trong khoảng thời gian khác nhau, có ảnh hưởng, vai trò không nhỏ trong đời sống của các dân tộc ở Đông Nam Á.

Các quốc gia trong khu vực Đông Nam Á đều là các quốc gia có nhiều tôn giáo, tín ngưỡng, trong đó thường có một tôn giáo trở thành chủ đạo trong quốc gia mình. Cụ thể như ở Malaysia, ngoài Islam giáo được coi là quốc giáo chiếm tỉ lệ 54,4% dân số trong cả nước thì còn có Hindu giáo chiếm 7,4%, Phật giáo chiếm 6,4%, Kitô giáo chiếm 2,8%, tôn giáo dân gian Trung Quốc là 24,7%⁽²⁾. Còn ở Việt Nam hiện nay, ngoài những tôn giáo du nhập từ bên ngoài vào còn hình thành và phát triển một số tôn giáo bản địa, cụ thể: tín đồ Phật giáo (hơn 11 triệu người), Công giáo (gần 7 triệu người), Tin Lành (hơn 1 triệu người), Cao Đài (2,4 triệu người), Phật giáo Hòa Hảo (1,5 triệu người), Tịnh độ Cư sĩ Phật hội Việt Nam (hơn 1 triệu người); còn lại là tín đồ các tôn giáo khác, chiếm gần nửa triệu người⁽³⁾.

Như vậy, chính sự đa dạng trong đời sống tôn giáo, tín ngưỡng đã tạo nên sự phong phú trong đời sống văn hóa ở mỗi quốc gia trong khu vực, thể hiện khả năng thích nghi và tính khoan dung trong tiếp nhận những giá trị từ bên ngoài. Tuy nhiên, sự đa dạng này cũng là một trong những nguyên nhân tạo ra nhiều thách thức cho mối quan hệ tôn giáo - dân tộc

vốn đã phức tạp, ngày càng trở nên khó khăn hơn đối với khu vực.

1.2. Các tôn giáo ở Đông Nam Á có sự phát triển không đồng đều trong mỗi quốc gia

Trong bức tranh tôn giáo, tín ngưỡng đa dạng ở Đông Nam Á, chúng ta thấy có một thực trạng là các quốc gia có nhiều tôn giáo cùng tồn tại song lại có tôn giáo chiếm lượng tín đồ rất đông, tôn giáo đó tạo ra sự ảnh hưởng cao trong đời sống và ở một số quốc gia, tôn giáo đa số phần nào có sự ảnh hưởng lên cả yếu tố chính trị. Cụ thể là, ở Thái Lan, Myanmar, Việt Nam, đạo Phật chiếm ưu thế, cho nên sự ảnh hưởng của đạo Phật trong đời sống rất đậm nét. Trong khi đó, ở Malaysia, Indonesia thì Islam giáo lại là tôn giáo chiếm ưu thế và tạo ra nhiều ảnh hưởng trong đời sống tôn giáo và cả đời sống chính trị. Còn ở Philippines thì Công giáo lại chiếm ảnh hưởng nhiều..

Ở Việt Nam, tính đến tháng 6/2017, Nhà nước đã công nhận hoặc cấp giấy chứng nhận đăng kí hoạt động tôn giáo cho 41 tổ chức thuộc 15 tôn giáo⁽⁴⁾ với khoảng 25,3 triệu tín đồ, chiếm 27% dân số. Trong đó, Phật giáo có khoảng 11 triệu tín đồ, Công giáo có trên 6,7 triệu tín đồ, Cao Đài (đã công nhận 10 hội thánh và 1 pháp môn) với 2,3 triệu tín đồ, Phật giáo Hòa Hảo hơn 1,3 triệu tín đồ, Tin Lành (đã công nhận 10 hội thánh) có hơn 1 triệu tín đồ, Hồi giáo (đã công nhận 8 tổ chức) với khoảng 100 nghìn tín đồ, Tịnh độ Cư sĩ Phật hội Việt Nam khoảng 1,5 triệu tín đồ, Đạo Tứ ần Hiếu nghĩa khoảng

trên 70 nghìn tín đồ, Đạo Baha'i trên 7 nghìn tín đồ, Đạo Bửu sơn Kỳ hương khoảng 16 nghìn tín đồ, Minh Sư đạo có hơn 1 nghìn tín đồ, Minh Lý đạo - Tam Tông miếu khoảng hơn 1 nghìn tín đồ, Balamôn (*đã công nhận 2 Hội đồng*) khoảng hơn 30 nghìn tín đồ, Giáo hội các Thánh hữu ngày sau của Chúa Giê su Ki tô (gọi tắt là tôn giáo Mặc Môn) có khoảng gần 2 nghìn tín đồ⁽⁵⁾.

Chính từ những đặc điểm nêu trên đã tạo ra một thách thức trong quản lý nhà nước về tôn giáo. Nếu như các quốc gia không có chính sách tôn giáo đảm bảo sự công bằng giữa các tôn giáo thì sẽ dẫn đến sự không hài lòng trong mỗi tôn giáo, mâu thuẫn tôn giáo là tất yếu xảy ra.

2. Một số vấn đề đặt ra về tôn giáo, tín ngưỡng trong bối cảnh hội nhập hiện nay

2.1. Sự đa dạng trong tôn giáo, tín ngưỡng biến Đông Nam Á trở thành một khu vực tâm điểm của vấn đề ly khai

Vấn đề ly khai đang trở thành một xu thế có tính chất toàn cầu, hệ lụy của ly khai đặt ra nhiều thách thức lớn trong đời sống nhân loại hiện nay. Trong rất nhiều nguyên nhân dẫn đến ly khai dân tộc thì tôn giáo là một trong những nguyên nhân lớn. Một bộ phận người thiểu số theo một tôn giáo trong một quốc gia mà đa số người theo một tôn giáo khác lại nắm quyền cai trị nên gây ra sự bất bình của cộng đồng sắc tộc, tôn giáo đối lập. Cũng có trường hợp do không chịu sự thống trị của chính

quyền đương thời nên đã gây ra những cuộc đấu tranh đòi ly khai đẫm máu, đây là những nguyên nhân gây nên xung đột tại khu vực này. Có thể điểm qua một số cuộc xung đột dẫn đến xu hướng đòi ly khai ở Đông Nam Á như sau:

Indonesia có khoảng 250 triệu dân, trong đó có 87% dân số theo Hồi giáo và 8% theo Công giáo. Xung đột căng thẳng giữa người Công giáo với người Hồi giáo đã kéo dài ở nhiều nơi, như ở quần đảo Maluku với dân số khoảng 3 triệu người, trong đó người theo đạo Hồi chiếm 55%, theo đạo Công giáo chiếm 44%. Xuất phát từ tâm lý bị phân biệt đối xử nên đã hình thành những bất đồng giữa hai cộng đồng tôn giáo này và những mâu thuẫn âm ỉ trở thành xung đột lớn⁽⁶⁾. Những người Hồi giáo đã thành lập các đơn vị bán quân sự được trang bị vũ khí sẵn sàng tiến hành cuộc "Thánh chiến" để bảo vệ người Hồi giáo. Xung đột ở Aceh, một tỉnh có khoảng 5 triệu dân với 98% dân số là người Hồi giáo và là một trong những tỉnh giàu tài nguyên thiên nhiên của Indonesia với nhiều dầu, khí đốt, vàng, bạc, cao su. Ngày 18/11/2009, tại Banda Aceh (thủ phủ Aceh) đã diễn ra một cuộc biểu tình lớn khiến khoảng 5 nghìn người thiệt mạng.

Philippines có khoảng gần 100 triệu dân, trong đó có 85% người theo Công giáo, 5% tín đồ Hồi giáo, còn lại là các tôn giáo khác. Cuộc xung đột giữa người Công giáo với người Hồi giáo do tổ chức Hồi giáo Abu Sayyaf gây ra ở quần đảo Mindanao (hòn đảo lớn thứ hai của Philippines), phía Nam Philippines với khoảng 20% người

dân trên đảo theo đạo Hồi. Do tình trạng nghèo đói và sự khác biệt về tôn giáo, đảo đã trở thành cái nôi của phong trào ly khai với sự ra đời của Tổ chức Mặt trận Hồi giáo giải phóng Moro (MILF) và Mặt trận Giải phóng dân tộc Moro (MNLF). Cả MILF và MNLF đều chủ trương thành lập nhà nước riêng ở đảo này. Trong những thập niên qua, khoảng 120 nghìn người thiệt mạng vì xung đột giữa hai tổ chức này với quân Chính phủ. Tổ chức Abu Sayyaf đã gây ra nhiều vụ bắt cóc, cướp của, giết người. Năm 1986, MILF tách khỏi MNLF, tuyển mộ 40 nghìn tay súng và đòi thành lập Nhà nước độc lập gồm 4 tỉnh có đa số dân Hồi giáo ở Mindanao. Từ đó đến nay, xung đột, bắt cóc, giết người thường xuyên xảy ra giữa người Công giáo và các nhóm Hồi giáo tại đây.

Thái Lan, một đất nước mà Phật giáo được coi là quốc đạo với 64 triệu dân, trong đó khoảng 95% dân số theo đạo Phật, còn số người theo Hồi giáo chỉ khoảng 2,3 triệu người, sống tập trung chủ yếu ở 3 tỉnh miền Nam Thái Lan là: Pattani, Yala và Narathiwat⁽⁷⁾. Ba tỉnh này vốn là của Malaysia nên hầu hết người dân ở đây là người Mã Lai theo đạo Hồi, trong khi đó người theo Phật giáo thường là người gốc Thái nên đã bị những người Hồi giáo coi không phải là người bản xứ. Những người Hồi giáo tại đây cảm thấy không được chính quyền quan tâm, đa số những chức vụ quan trọng trong bộ máy hành chính được giao cho người theo đạo Phật trong khi người Hồi giáo thấy bị mất đất đai, văn hóa truyền thống,... Từ đó, họ luôn tìm

cách chống lại, tạo ra những bất ổn của khu vực miền Nam Thái Lan làm hàng ngàn người thiệt mạng trong các cuộc xung đột giữa người Hồi giáo với cảnh sát kể từ khi cuộc chiến tranh du kích đòi ly khai bùng phát trở lại vào tháng 01/2004, cho đến nay vẫn chưa có dấu hiệu lắng xuống.

Tại Myanmar, mâu thuẫn giữa tín hữu theo Islam giáo thiểu số thuộc chủng tộc Rohingya sống tại miền bắc bang Rakhine với tín đồ Phật giáo được sự hậu thuẫn của chính quyền Myanmar. Hiện nay, làn sóng xung đột vẫn đang âm ỉ diễn ra tại Myanmar liên quan đến mâu thuẫn nói trên.

Như vậy, hiện nay thách thức lớn đối với các quốc gia Đông Nam Á xuất phát từ mâu thuẫn tôn giáo là rất lớn. Từ sự xung đột này dẫn đến xu thế đòi ly khai đang âm ỉ diễn ra tại một số nơi trong khu vực. Bởi vậy, mỗi quốc gia cần có những chính sách tôn giáo nhằm hòa hợp và phát triển các tôn giáo một cách bình đẳng, nhằm phát huy các giá trị tích cực của tôn giáo trong đời sống và phát triển mọi mặt của quốc gia mình.

2.2. Các quốc gia Đông Nam Á cần tôn trọng sự đa dạng tôn giáo, tín ngưỡng ở quốc gia mình và biến tôn giáo, tín ngưỡng thành cơ hội để phát triển

Hiện nay, Đông Nam Á là khu vực tồn tại nhiều loại hình thể chế chính trị, cùng với nó là một kho tàng tôn giáo, tín ngưỡng đa dạng cũng song hành tại khu vực này. Mỗi một nhà nước cần quyền cần có những chính sách quản lý phù hợp với

tình hình tôn giáo, tín ngưỡng ở quốc gia mình để cho các tôn giáo, tín ngưỡng được hoạt động tự do nhưng trong khuôn khổ cho phép của Nhà nước. Các tôn giáo, tín ngưỡng cần được Nhà nước đối xử công bằng cho dù là tôn giáo đa số hay thiểu số. Các tôn giáo, tín ngưỡng cần phát huy các giá trị đạo đức, nhân văn mỗi tôn giáo mang trong mình để mang lại lợi ích cho nhân dân.

Trong lịch sử các quốc gia Đông Nam Á, Malaysia là nước có những chuyển hướng tích cực trong chính sách tôn giáo, góp phần giảm thiểu sự bất hòa trong xã hội liên quan đến mâu thuẫn tôn giáo. Trước những năm 1970, Chính phủ Malaysia thực hiện chính sách ưu tiên đối với người Mã Lai và tôn giáo Islam. Chính sự ưu tiên này dẫn đến khủng hoảng chính trị trong lịch sử Malaysia năm 1969. Trước tình hình đó, chính phủ Malaysia đã đặt vấn đề thống nhất dân tộc lên hàng đầu. Dù xuất thân từ người gốc Hoa, gốc Ấn, hay gốc Mã Lai thì trên lãnh thổ của Liên bang ngày nay tất cả đều hợp thành một dân tộc Malaysia. Trên tinh thần đó, ngày 31/8/1970, chính phủ đã thông qua Hệ tư tưởng dân tộc: RUCUNEGARA (nền tảng quốc gia). Với hệ tư tưởng này, đã có sự điều chỉnh chính sách đối với Islam giáo, tuyên bố sẽ ủng hộ Islam giáo cả trong chính sách đối nội và đối ngoại, nhưng nhất quán quan điểm không biến đất nước Malaysia thành đất nước thần quyền Islam giáo mà đây là đất nước thế tục⁽⁸⁾. Sự thay đổi này đã tạo đà cho sự phát triển hòa hợp giữa các dân tộc, tôn giáo ở Malaysia và biến Malaysia trở

thành một quốc gia có nhiều khởi sắc trong phát triển mọi mặt, có vị trí quan trọng trong khu vực.

Đối với Việt Nam, với những chính sách phù hợp đối với tôn giáo, tín ngưỡng, các tôn giáo ngày càng phát triển về số lượng, có nhiều hoạt động ích nước lợi dân. Từ trong lịch sử, vấn đề tôn giáo, tín ngưỡng luôn được Đảng và Nhà nước quan tâm hàng đầu. Trong các bản Hiến pháp (từ Hiến pháp năm 1946 đến nay là Hiến pháp năm 2013) hay trong Nghị quyết Văn kiện các kỳ đại hội Đảng, vấn đề tôn giáo, tín ngưỡng luôn được đưa lên hàng đầu. Đại hội XII của Đảng khẳng định: Tiếp tục hoàn thiện chính sách, pháp luật về tín ngưỡng, tôn giáo, phát huy những giá trị văn hoá, đạo đức tốt đẹp của các tôn giáo; quan tâm và tạo điều kiện cho các tổ chức tôn giáo sinh hoạt theo hiến chương, điều lệ của các tổ chức tôn giáo đã được Nhà nước công nhận, theo quy định của pháp luật. Việc ra đời Luật tôn giáo, tín ngưỡng năm 2016 (có hiệu lực từ 01/01/2018) là minh chứng rõ nhất khẳng định vai trò của tôn giáo, tín ngưỡng trong đời sống và cần thiết phải có sự quản lý của nhà nước về tôn giáo, tín ngưỡng trong bối cảnh hội nhập hiện nay để các tôn giáo, tín ngưỡng được bình đẳng hoạt động và bình đẳng cống hiến cho nhân loại.

Như vậy, qua những phân tích trên có thể khẳng định rằng, Đông Nam Á là một khu vực có đời sống tôn giáo, tín ngưỡng rất phong phú. Yếu tố này tạo ra nhiều thách thức song cũng không ít cơ hội cho mỗi quốc gia trong khu vực trong bối cảnh

hội nhập hiện nay. Mỗi một quốc gia cần nhận thức được tầm quan trọng của tôn giáo, tín ngưỡng trong phát triển đất nước, đồng thời có những chính sách phù hợp để phát huy tích cực tất cả các tôn giáo, tín ngưỡng của quốc gia mình trong sự nghiệp phát triển chung, vì một nền hòa bình thịnh vượng, vì sự hòa hợp khu vực nói chung và hòa hợp dân tộc ở từng quốc gia.

CHÚ THÍCH

1. Niels Milder (2015), *Những thay đổi trong văn hóa & tôn giáo của Đông Nam Á*, Nxb Hồng Đức, Hà Nội.
2. Lương Thị Thoa (2013), *Nhân tố tôn giáo trong chủ nghĩa lý khai ở một số nước Đông Nam Á từ sau chiến tranh thế giới thứ hai đến nay*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
3. <http://www.nhandan.com.vn> (Truy cập ngày 18/08/2016).
4. 15 tôn giáo đó là: Phật giáo, Hồi giáo, Bahai, Công giáo, Tin lành, Mặc môn, Phật giáo Hòa Hảo, Cao Đài, Bửu Sơn Kỳ Hương, Tịnh Độ Cư Sĩ Phật Hội, Tứ Ân Hiếu Nghĩa, Phật Đường Nam Tông Minh Sư Đạo, Minh Lý Đạo Tam Tông Miếu, đạo Bà la môn Khơ me và Phật giáo Hiếu Nghĩa Tà Lơn.
5. Theo báo cáo tại tập huấn trực tuyến công tác mặt trận cho cán bộ UBMTTQVN các cấp năm 2018 về công tác tôn giáo.
6. <http://btgcp.gov.vn/Xung-dot-dan-toc>
7. <http://btgcp.gov.vn/Xung-dot-dan-toc>
8. Lý Tường Vân (2010), "Về một vài kinh nghiệm của Malaysia trong giải quyết mối quan hệ giữa vấn đề dân tộc và tôn giáo". <http://www.vusta.vn/vi/news/Thong-tin-Su-kien-Thanh-tuu-KH-CN/ve-mot-vai-kinh-nghiem-cua-Malaixia-trong-giai-quiet-moi-quan-he-giua-van-de-dan-toc-va-ton-giao-35210.html>

[ngkiem-cua-Malaixia-trong-giai-quiet-moi-quan-he-giua-van-de-dan-toc-va-ton-giao-35210.html](http://www.vusta.vn/vi/news/Thong-tin-Su-kien-Thanh-tuu-KH-CN/ve-mot-vai-kinh-nghiem-cua-Malaixia-trong-giai-quiet-moi-quan-he-giua-van-de-dan-toc-va-ton-giao-35210.html)

9. <http://www.vusta.vn/vi/news/Thong-tin-Su-kien-Thanh-tuu-KH-CN/ve-mot-vai-kinh-nghiem-cua-Malaixia-trong-giai-quiet-moi-quan-he-giua-van-de-dan-toc-va-ton-giao-35210.html>

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ngô Văn Doanh (2008), *Islam giáo và văn hóa Đông Nam Á thời cận - hiện đại*, Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo, Số 12, tr.59-68.
2. Nguyễn Hồng Dương (2009), *Mối quan hệ tôn giáo và chính trị những vấn đề lý luận và mô thức*, Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo, số 7 &8, tr5.
3. Trương Sỹ Hùng (2017), *Tôn giáo và văn hóa Đông Nam Á*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
4. Niels Milder (2015), *Những thay đổi trong văn hóa & tôn giáo của Đông Nam Á*, Nxb Hồng Đức, Hà Nội.
5. Trình Mưu - Nguyễn Kim Minh (2006), *Bước đầu tìm hiểu một số đặc điểm chủ yếu của các phong trào lý khai dân tộc ở Đông Nam Á*, Tạp chí Nghiên cứu Đông Nam Á, Số 4, tr.48-52.
6. Lương Thị Thoa (2013), *Nhân tố tôn giáo trong chủ nghĩa lý khai ở một số nước Đông Nam Á từ sau chiến tranh thế giới thứ hai đến nay*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
7. Lý Tường Vân (2010), *Về một vài kinh nghiệm của Malaixia trong giải quyết mối quan hệ giữa vấn đề dân tộc và tôn giáo*. <http://www.vusta.vn/vi/news/Thong-tin-Su-kien-Thanh-tuu-KH-CN/ve-mot-vai-kinh-nghiem-cua-Malaixia-trong-giai-quiet-moi-quan-he-giua-van-de-dan-toc-va-ton-giao-35210.html>
8. <http://www.nhandan.com.vn> (Truy cập ngày 18/08/2016).
9. <http://btgcp.gov.vn/> Xung đột dân tộc